

KAREL VAN DE POELE, GROOT LICHTERVELDENAAR!

Robert Houthaeve

Het is goed dat volk van Lichtervelde af en toe haar illustere zoon Karel-Jozef van de Poele (Van De Poele, Vande Poele, Van de Poele, Van Depoele) gedenkt. Want, de "uitvinder van de elektrische tram in Amerika" was een opmerkelijke figuur. Niet voor niets werd hij trouwens "de Vlaamse Edison" genaamd omwille van zijn belangrijke uitvindingen. Dat de heemkundige kring van de "Margrieteparochie" de naam van haar grote "inboorling" in het schild voert, is alleen maar lovenswaardig!

In 1983 startte ik de publicatie van allerlei geschiedkundig materiaal omtrent de Vlaamse Amerikanen. Het lag voor de hand dat het onderzoek startte in de autostad Detroit, want daar treft men vandaag nog een belangrijke Vlaamse kolonie aan. Thans staat de zogenaamde "Belgische kerk" er honderd jaar. De "Gazette van Detroit", het enig Nederlandstalig blad in Noord-Amerika, heeft ok al 70 jaar geschiedenis achter de rug.

Karel Vandepoele verwierf op 02/10/83 het historisch patent met betrekking tot zijn "elektrische tram". De uitvinder wordt vermeld in encyclopedieën en naslagwerken allerhande. In 1983 werd over hem een uitvoerige biografische nota opgesteld, die verscheen in het boek "Flandria Americana".

Karel-Jozef Vandepoele zag het levenslicht te Lichtervelde op 27/04/1846. Hij was de enige zoon van Pieter Vandepoele en Maria-Theresia Algoet. Het echtpaar woonde in de Statiestraat op de wijk "Het hol". In die dagen was men bezig met de aanleg van de spoorweg van Brugge naar Poperinge. Vader Vandepoele was daarbij betrokken, als meestergast-mechanica. Een wijle woonde het gezin te Brugge en Poperinge. Aan het Sint-Stanislascollege in die stad was Karel geen uitblinker, maar een werker. Als knaap verloor hij daar zijn moeder. Vader Vandepoele hertrouwde met een Brugse. Karel Vandepoele had aldus enige zusters en halfzusters.

Het spreekt vanzelf dat Karel gemakkelijk toegang had tot de spoorweginfrastructuur. Beweerd wordt dat hij belangrijke experimenten deed, zonder medeweten van zijn ouders. Zijn vader zou zich steeds daartegen verzetten. Hij wou dat Karel houtsculpteur werd. In 1864 vestigde het gezin zich te Rijsel. Karel hield evenwel niet op met zijn proefnemingen. Hij mocht gelukkig avondlessen volgen om zich op technisch vlak bij te scholen. Overdag sculpteerde hij, de nachten bracht hij door met het instuderen van allerlei gespecialiseerde werken en het uitbouwen van een soort mini-labo. Hij borg alles zorgvuldig weg onder de plankenvloer van zijn kamertje.

Nauwelijks 23 jaar oud trok Karel Vandepoele, gesteund door zijn tante uit Antwerpen,

naar de States en vestigde zich in Detroit. Daar bevond zich een belangrijke Vlaamse kolonie. Daar ook had men oog voor vernieuwing. Karel experimenteerde er al dadelijk met uitvindingen in verband met het elektrisch licht. Hij bouwde intussen zijn eigen fabriek op, waar artistiek meubilair vervaardigd werd, inzonderheid voor kerken.

Hij volgde lessen wiskunde bij de eminente proeïster Bleyenbergh, pastoor aan de H. Geestkerk in Detroit.

In 1870 huwde Karel Vandepoele met de Nederlandse Ada Mina Van Hoogstraeten. Het echtpaar won enige kinderen.

Het staat vast dat Vandepoele op Kerstmis 1875 een elektrisch lampje deed branden in Bleyenberghs kerk. We hebben zekerheid dat de Lichterveldenaar sneller was dan Thomas Alva Edison met zijn elektrische uitvindingen, doch Vandepoele werkte alleen, wijl Edison zich liet omringen door een flinke schare medewerkers, die allerlei stukken vervaardigden, zodat zijn eigenlijke experimenten sneller konden uitgevoerd. Vandepoele deed evenwel zoals het vaak bij uitvinders ging. Wanneer een nieuwe vondst gedaan werd, deed hij die liever vlug van de hand, zodat aan nieuwe zaken kon gedacht en gewerkt. Vaststaat ook dat Edison de werkzaamheden van Vandepoele goed kende, doch beiden gingen hun eigen weg.

In 1877 bevond Karel Vandepoele's vader zich in Detroit. Hij had er de fabriek van zijn zoon, die 200 werknemers telde, overgenomen. Zoon Karel kon aldus zijn volledige tijd spenderen aan zijn uitvindingen. Het jaar daarop werd hij Amerikaanse staatsburger. In juli 1879 gaf hij een publieke demonstratie van zijn verbeterd booglamplicht. Hij verlichtte het Adam Forepaugh's Circus. In "The Detroit News" van 20/03/1880 verscheen een bijdrage over Vandepoele's licht en de aanspraken van de uitvinder. In Detroit werd de "Van de Poele Electric Light Company" gesticht, zodat dynamo's, generatoren en wat al meer konden vervaardigd worden. Intussen experimenteerde Karel met zijn elektrische tractie op een kleine spoorlijn in Hamtranc, Michigan. De elektrische aandrijving van "straatkarren" (zoals de paardetrans er heetten), was toen gespreksstof. De wakkere Lichterveldenaar vond maar weinig gehoor en medewerking in zijn stad. Hij trok dan maar naar Chicago, Illinois. Daar werd in 1881 de "Van Depoele Electric C^o" opgericht. In die dagen schreef de uitvinder naar zijn familie in Lichtervelde ondermeer als volgt:

Gij zult reeds vernomen hebben dat ik het meubelmaken gansch opgegeven heb en dat ik mij aan anders niets toeleg dan aan elektriciteit... Het spijt mij maar, dat ik het niet vroeger doorgezegt heb; maar mijn vader en al mijn vrienden waren er immer tegen tot den laatsten oogenblik, als ik gezegd heb: ik wil!... Ik heb dan zeer lang en hard gewrocht en werk nog dag en nacht, want eris nog nergens geen volmaakt elektrisch licht. Niettegenstaande, ik mag zeggen dat ik een prachtvol licht heb...

In het begin van 1883 demonstreerde Karel Vandepoele voor het eerst met zijn "elektrische tram". Het spoor was 400 voet lang en had een helling van 5%, naar het midden toe. Het trammetje was voorzien van een 3 PK motor en kon een 25-tal mensen meevoeren. Omdat het hard vroom die winter, werden de draden goed geïsoleerd. De generator draaide in een belendend gebouw. Door middel van twee bovengrondse draden werd de stroom negatief overgebracht op de rails en positief op de geïsoleerde koperdraad. Met een stroomgenerator was het mogelijk de snelheid naar wens te regelen. Het trammetje kon zowel voor- als achterwaarts rijden, waarmee een zoveelste kritiek de kop werd ingedrukt. Elke dag werd de demonstratie herhaald, verscheidenen dagen lang, met daverend succes, met massale nieuwsgierigheid en gegadigde passagiers. Iedereen was ervan overtuigd dat het systeem-Vandepoele succesvol kon worden gerund, zodat op korte tijd de elektrische tram werkelijkheid zou worden.

Er werd in 1883 een demonstratie verricht op de grote tentoonstelling te Chicago. Op 2 oktober van datzelfde jaar verkreeg de man uit Lichtervelde een patent voor zijn elektrische tram.

In 1884 liet men een Vandepoele-tram rijden op de tentoonstelling van Toronto in Canada.

De Vlaamse Amerikaan was intussen zijn landgenoten niet vergeten, integendeel. Toen in Detroit een Vlaamse parochie werd gesticht, tot op vandaag bekend als de "Belgische kerk", schonk Karel Vandepoele een artistiek altaar, dat normaal voor een andere kerk was bestemd.

In tal van Noord-Amerikaanse steden reden stilaan Vandepoele-trammen en intussen experimenteerde de uitvinder voort. In 1888 was zijn tramstelsel al in tien steden in voege.

Naar tante Sophie, echtgenote Dejaeghere, schreef hij in september van dat jaar ondermeer het volgende:

"k denk dikwijls, dat wij elkander niet meer zouden (h)erkennen, kwamen wij ons te ontmoeten, want in 20 jaar moeten wij allen zeer verouderd zijn!... Maar God zij dank, met veel angst en hard werk ben ik toch gestadig vooruit gegaan... Het electric light is eene machtige affaire en nu dat ik groot succes gemaakt heb met den elektrischen ijzerweg - tramway - kwam er zooveel werk in, dat wij het niet konden doen: het zou wel een half millioen dollar genomen hebben om door te zetten, zoo het moest zijn. Mr Stiles dacht dan dat het beter zou zijn mijn brevet van den elektrischen ijzerweg te verkoopen en dan zou hij den elektrischen lichtatelier laten meesteren van zijn zonen. Daar was ik zeer teveden over, want alzoo zou ik de gelegenheid hebben van met de grootste en rijkste company van Amerika te gaan, en dus zeker zijn van succes. Mr Stiles zou de negen tienden hebben van de winsten en ik een tiende..."

Ik kan u verzekeren dat wij het goed stellen. Ik verlang om u te zien en u alles te vertellen. Het hoofdbreken dat ik deze laatste 20 jaren heb gehad, is niet te beschrijven, maar ik gevoel er mij niet slechter om. Als ik te veel verveeld ben, om de boog wat te ontspannen, neem ik een glas bier en maak wat verzet... Ik heb ook zeer veel groote reizen te doen en bijna gans Amerika doorreisd. Wij werken voor verre en naar, zelfs voor Zuid-Amerika, China en Japonie (=Japan).

Vader woont bij Romanie en ik zend hun maandelijks 275 Fr... Nu kan hij zich wat uitrusten, hij heeft genoeg gewerkt van zijn leven!...

Dat is het wat mij immer hier houdt en belet van af te komen. Ik hoop nogthans dat ik 't naaste jaar de kans zal hebben van eens weg te gaan of wel ik zal ze nemen!...

Maar Karel Vandepoele zou nooit meer naar zijn geliefd Lichtervelde weerkeren. Immers, na een verfoeilijke ziekte (hij zou een erge koude hebben opgedaan tijdens één van zijn demonstraties) overleed hij op 18/03/1893, in zijn 46ste levensjaar. Toen woonde hij al in Lynn, Massachusetts. In de openbare bibliotheek aldaar bewaart men vandaag zijn borstbeeld.

In Vlaanderen verspreidde het droeve nieuws zich snel. In Lichtervelde besteedde Cleophas Sintobin, uitgever en drukker van "De Veldbloem" aandacht aan de veel te vroeg overleden dorpsgenoot.

Lichtervelde bracht een onvergetelijke hulde aan zijn roemrijke ingezetene, op zondag 14 juli 1946. Aan het geboortehuis van Karel Vandepoele werd toen een mooie gedenkplaat onthuld.

Later werd in Lichtervelde een straat naar de uitvinder genoemd. In 1983 werd door de Belgische Posterijen een speciale postzegel in omloop gebracht. Een Vandepoele-afstempeling had veel belangstelling tijdens deze postzegeltentoonstelling. Lichtervelde vergeet zijn illustere uitvinder nooit!